

основных показателей деятельности предприятий. Представлены результаты вычисления усредненного значения долей логистических затрат в себестоимости реализованной продукции предприятий масложировой отрасли и чистом доходе от ее реализации, темпов роста доли логистических затрат в себестоимости реализованной продукции за исследуемый период.

Приведено усредненное значение долей логистических затрат от общего объема затрат предприятий на осуществление их деятельности.

Ключевые слова: предприятие, логистическая деятельность, логистические затраты, себестоимость, доход.

Sumets A.M. Effect of the cost of logistics management company highlights oil and fat industry

The paper emphasized the importance of the use of enterprise management in agricultural complex logistical approach. On the importance of determining the logistics costs and assessing their impact on the formation of the main indicators of enterprises. The results of calculating the average value share of logistics costs in the cost of sales companies oilseed industry and net income from its implementation, the rate of growth of the share of logistics costs in the cost of sales for this period.

Shows the average value of the share of logistics costs of the total costs of enterprises to conduct their business.

Keywords: enterprise logistics activities, logistics costs, cost, and income.

Рецензент – Алькема В.Г., д.е.н., профессор

УДК:330.101.

**ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ**

**ШИБАЄВА Н.В., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Роль і місце держави у регулюванні суспільних відносин в цілому та економічних процесів, зокрема, важко перебільшити. Державна економічна політика повинна забезпечувати таку організацію перебігу економічних процесів, за якої був би знайдений оптимальний баланс між стабільністю, економічною ефективністю та соціальною справедливістю. Невирішеність зазначеної проблеми спричиняє

уповільнення темпів економічного розвитку, зниження рівня життя, соціальну напруженість. Кроком на шляху вирішення зазначеної проблеми може бути ефективна державна регуляторна політика. Ефективність регуляторної політики багато в чому визначає організаційно-економічний механізм її формування та реалізації. Організаційно-економічний механізм має забезпечити взаємодію всіх складових регуляторної політики для досягнення поставлених цілей. Але для того, щоб організаційно-економічний механізм виконував такі функції необхідно визначити його зміст, створити науково-обґрунтовану концепцію його дослідження та удосконалення у випадку необхідності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні дослідження категорій «механізм», «господарський механізм», «економічний механізм», «організаційно-економічний механізм» є досить поширеними як у сучасній економічній науці, так і в історичній ретроспективі, категорії є багатоаспектними, притаманними різним сферам економічної діяльності. Вони входять до кола наукових інтересів відомих зарубіжних та вітчизняних вчених Л. Абалкіна, О. Бігдана, Л. Гурвіца, О. Красноручького, Є. Коваленко, М. Латиніна, С. Мочерного, Ю. Путятіна, О. Ходаківської та інших, проте серед науковців немає єдності щодо визначення цих категорій, їх місця в ієрархії економічних термінів. Тому існує необхідність подальшого поглиблення теоретичних уявлень щодо сутності зазначених економічних категорій, що дозволить модернізувати інструментарій наукових досліджень та на цій основі надасть змогу підвищити їх практичну значущість.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є аналіз існуючих підходів до розуміння категорій «механізм», «господарський механізм», «економічний механізм», «організаційно-економічний механізм» та уточнення визначення організаційно-економічного механізму регуляторної політики для подальшого застосування цього терміну у дослідженні процесу формування та реалізації регуляторної політики в аграрній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Механізм – система тіл, що призначена для перетворення руху одного або декількох тіл у потрібний рух інших тіл. Механізм складає основу більшості машин і застосовується в різноманітних технічних об'єктах. Термін механізм застосовується і у дослідженні суспільних явищ та процесів. М. Вебер використовував термін «механізм» як інтерпретацію

соціальної дії, найважливішим атрибутом якої є «орієнтація на іншого», що передбачає взаємне очікування відповідної поведінки всіх, хто бере участь у соціальних відносинах [1]. Представник сучасної соціології Л. Козер стверджував, що у соціумах діють механізми соціальної стабілізації та соціальної дезінтеграції [2]. Т. Парсонс застосовував термін «механізм» у контексті інтегративної комунікації, яка впливає на мотивацію суб'єктів системи та визначає шляхи її засоби здійснення досягнення мети [3].

З точки зору політичної економії механізм, як економічна категорія, забезпечує організацію процесів суспільного виробництва, як відомо, історично сформувалося два механізми регулювання економічної діяльності стихійний та планомірний.

Дослідження, пов'язані із визначенням та застосуванням категорії «механізм» набули розвитку у радянській політекономії у другій половині 60-х рр. ХХ ст. Науковці почали ретельно вивчати похідну від цієї категорії, а саме «господарський механізм економічної системи», прагнучи акцентувати увагу на конкретній русійській силі системи, що визначає напрями і темпи зростання виробництва. Так, С. Дзарасов зазначав, що господарський механізм теоретично і практично несе особливе смислове навантаження, що не зводиться до жодної з існуючих економічних категорій. Автор відокремив господарський механізм від системи виробничих відносин та визначив його як систему свідомого, організаційного впливу на економіку [4]. Л. Абалкін вказував на можливість підходу до аналізу системи виробничих відносин шляхом визначення у цій системі господарського механізму [5]. Деякі вчені пов'язували господарський механізм із механізмом використання економічних законів. Так, В. Черняк, вважав, що «господарський механізм – це механізм використання економічних законів за допомогою конкретних господарських та організаційних форм» [6]. Але якщо господарський механізм являє собою «механізм використання економічних законів», то незрозуміло, у чому полягає специфічний зміст господарського механізму, та чи потрібна така категорія. З точки зору розмежування проблематики господарського механізму та системи категорій і законів політекономії, заслуговує уваги думка В. Кошкіна та Є. Гайдара щодо визначення господарського механізму як системи зв'язків між рівнями, осередками та агентами виробництва з приводу вибору конкретних цілей виробництва, способів їх досягнення, виходячи з наявних ресурсів та реалізації прийнятих рішень. В. Кошкін та Є. Гайдар також

ззначають, що можна заперечувати відмінність в поняттях господарського механізму і системи управління. Вони виступали проти дублювання термінів, так як зводили значення одного терміна до іншого, що займає цілком певне місце в системі економічних понять та категорій є недоцільним [7].

У сучасних вітчизняних економічних дослідженнях також приділяється увага категорії «механізм». С. Мочерний визначав «механізм» як «внутрішню побудову, систему, сукупність станів і процесів, з яких складається звичайне явище» [8]. У більш пізньому виданні зустрічається інше тлумачення: «механізм – це система, пристрій, спосіб, що визначають порядок певного виду діяльності» [9].

У науковій літературі також застосовуються категорії «господарський механізм», «економічний механізм», «організаційно-економічний механізм» єдиний підхід до розуміння яких не сформований. Окремі автори ототожнюють ці категорії і вживають їх як синоніми. Разом з тим, висловлюється інша думка, що економічні механізми розподіляються на: власне економічні (характерною рисою є економічний характер стосовно підтримуваних процесів або діяльності), організаційно-економічні (природний хід економічних процесів замінюється або доповнюється їхнім управлінням або регулюванням) і організаційно-управлінські (результатом його функціонування є управлінське рішення, що використовується у процесах управління підприємством) [10].

На думку С. Мочерного, ширшим і відповідно більш ємним із вище перерахованих термінів є «господарський механізм», який вчений визначає як «систему основних форм, методів та інструментів використання економічних законів, розв'язання протиріч суспільного способу виробництва, реалізації власності, а також всебічного розвитку людини, формування її потреб, створення системи стимулів та узгодження економічних інтересів основних класів, соціальних груп» [11]. Тобто, це система яка включає у себе інші підсистеми та взаємозв'язки між ними, які за рахунок злагодженого функціонування дають можливість досягнути встановлених цілей. Однією із підсистем господарського механізму є економічний механізм. Існують розмежування у визначенні «економічного механізму» на макро- та макрорівні. Так П. Саблук зазначає, що «з точки зору макроекономіки «економічний механізм» можна визначити як практичний вираз системи виробничих відносин, що включають в себе засновану на інтересах (відповідальності) сукупність економічних важелів і

регуляторів виробництва» [12]. На мікрорівні «економічний механізм» розглядається переважно як економічний інструментарій реалізації господарської діяльності суб'єктами підприємництва. Такої точки зору дотримуються наприклад, В. Поленчук та О. Наумова [13].

Також існує точка зору відповідно до якої економічний механізм фактично ототожнюється із державним регулюванням економіки. Таку точку зору поділяє В. Амбросов, який вважає, що економічний механізм – це «...сукупність методів і форм, інструментів і піднесення впливу на економічну й соціальну стабілізацію сільського господарства та агропромислового комплексу в цілому через систему державної підтримки – фінансово-бюджетну, кредитну, цінову, податкову, страхову, інвестиційну, інноваційну, інформаційну, кадрову, – яка заснована на інституціональній базі» [14].

Слід звернути увагу на те, що існує усталений науковий термін «механізм державного регулювання економіки». Детальний аналіз теоретичних підходів щодо визначення цього терміну здійснив М. Латинін. Зокрема він наводить приклади визначень цієї категорії, пропонує власний підхід та зазначає, що механізм державного регулювання є складовою системи державного регулювання, яка, крім того, включає в себе суб'єкти регулювання, об'єкти регулювання [15].

О. Красноручський підкреслює, що під економічним механізмом більшість вітчизняних вчених розуміють сукупність економічних важелів і регуляторів виробництва матеріальних благ та послуг [16].

Необхідно зауважити, що вітчизняна економічна наука досить обмежено використовує напрацювання у цьому напрямі як радянської політичної економії, так і західної економічної науки, практично не згадуються теорія економічних механізмів та науковці, які зробили внесок у її створення та розвиток. Детально аналізують такі дослідження економічного механізму О. Бігдан та О. Ходаківська [17].

У зарубіжній економічній науці пошук відповідей на питання як має бути організована планова економіка, щоб інформація, необхідна для її ефективного функціонування, використовувалася найбільш оптимальним чином, сприяв формулюванню теорії економічних механізмів, як відносно самостійного напрямку еволюції теорії ігор. Значний внесок у розвиток теорії економічних механізмів зробив Л. Гурвіц. Як зауважують С. Измаков, К. Сонін, М. Юдкевич, заслуга Гурвіца полягає в демонстрації необхідності формального моделювання передачі інформації в економічних процесах (наприклад, на вальрасовських ринках), системах (соціалізму,

капіталізму) і в рамках різних завдань (виробництво суспільних благ), що вимагають агрегування інформації індивідуальних суб'єктів, Л.Гурвіц запропонував поняття механізму та виявив основні напрямки дослідження механізмів. Механізм він розумів як форму гри. Гра у даному контексті – це опис того, як можуть діяти гравці (економічні суб'єкти) і до чого призведе будь-який набір дій. Більш суворе формулювання, запропоноване автором, визначає механізм як взаємодію між суб'єктами і центром, що складається з певних стадій [18]. Напрацювання теорії економічних механізмів спочатку мали актуальність переважно на мікрорівні, але згодом з'ясувалося, що положення теорії щодо розуміння механізмів економічної взаємодії мають значення не тільки в мікроекономіці. На основі визначення економічного механізму, Гурвіц формалізував поняття інституту. Економічний механізм, на його думку, задає безліч виборів економічних суб'єктів і пов'язані з кожним з цих виборів результати. У цьому сенсі механізм задає систему стимулів і близький тим самим до поняття економічного інституту, який теж, за рахунок створення правил структурує виграші від обраних стратегій. Але неможливо ототожнювати механізм та інститут, на думку Л. Гурвіца, таке ототожнення передбачає, що інституційні рамки однозначно задають поведінку економічних суб'єктів, тоді як на практиці зустрічаються протилежні приклади. Врахування запропонованого Гурвіцем розуміння механізму дозволяє логічно поєднати його із організаційної складовою.

У довідникових виданнях розповсюдженим є наступне визначення категорії «організація» – це «сукупність процесів або дій, що зумовлюють об'єднання елементів, частин у ціле, утворення життєздатної стійкої системи...» [9].

В.Я. Месель-Веселяк стверджує: «Аграрне виробництво має дві складові розвитку: перша – організаційна, друга – економічна. Саме від їх вирішення залежить розвиток будь-якого виробництва і, зокрема, сільськогосподарського» [19, С. 3].

Як зазначає О.О. Красноручський, у науковій літературі не спостерігається єдності думок вчених щодо трактування «організаційно-економічного механізму», а якщо на нього і звертається увага, то без особливих пояснень [16].

В.М. Клочко вважає, що «економічний механізм у суспільно-виробничих відносинах розділяється на техніко-економічний, соціально-економічний та організаційно-економічний механізми.

Організаційно-економічний механізм – це сукупність організованих суспільно-виробничих відносин, що становлять єдність в досягненні мети» [20]. Тобто, організаційно-економічний механізм є складовою економічного механізму.

На думку В. Худавердісової: «Організаційно-економічний механізм являє собою сукупність економічних важелів, стимулів і заходів, спрямованих на забезпечення динамічного й сталого розвитку аграрних підприємств, який ґрунтується на поєднанні чинників мікрота макроекономічного середовища з урахуванням елементів державного управління» [21].

І. Пономарев та О. Полякова визначають організаційно-економічний механізм як механізм дії і використання економічних законів, що включають сукупність способів і засобів взаємоузгодженості економічних протиріч, забезпечуючи сполучення економічних інтересів усього суспільства, тому, він відноситься до сфери об'єктивних економічних відносин. У той же час організаційно-економічний механізм нерозривно зв'язаний зі свідомою діяльністю людей і містить у собі надбудовні елементи [22].

Рациональним є розмежування об'єктно-суб'єктної структури організаційно-економічного механізму, його спрямованості на досягнення певних цілей, неоднозначним, на наш погляд, є твердження щодо механізму використання економічних законів. На нашу думку, цей механізм, побудований з урахуванням дії суспільних, у тому числі й економічних, законів. Є.О.Коваленко визначає організаційно-економічний механізм розвитку євроінтеграційної політики, як сукупність всіх можливих практичних заходів, засобів та важелів організаційного та економічного характеру, відповідних структур і регуляторів, методів управління, управлінських рішень, за допомогою яких реалізується євроінтеграційна політика [23]. У такому визначенні не згадується об'єктно-суб'єктна структура цього механізму.

Вдалим, на наш погляд, є визначення організаційно-економічного механізму, яке запропонував О.О. Красноруцький у процесі дослідження формування систем розподілу продукції аграрних підприємств – це: «система взаємодії сукупностей факторів економічного та організаційного характеру, суб'єктів опосередкування їх дії та засобів впливу з урахуванням ознак приналежності до внутрішнього або зовнішнього середовища, що безпосередньо впливають або беруть участь в процесі формування системи розподілу продукції» [16]. Таке визначення дозволяє використовувати

синтетичний підхід, який відображає тенденцію подолання однобічності економічної теорії, його ознакою є методологічний плюралізм, тобто взаємозв'язок різних методологій.

Організаційно-економічний механізм, так само як і система категорій і законів політекономії, є абстракцією конкретної системи економічних відносин, але абстракцією, що має відмінний від системи категорій і законів політекономії зміст, який визначається її функціональною спрямованістю. Отже організаційно-економічний механізм регуляторної політики відображає сутнісні характеристики цього процесу. Державна регуляторна політика – це складова та одночасно відносно самостійний напрям у системі державного регулювання економіки, який ґрунтується на певних принципах, використовує специфічні методи, спрямовані на підвищення ефективності функціонування соціально-економічної системи, та передбачає взаємодію органів державної влади, економічних суб'єктів, їх об'єднань, громадянського суспільства з метою узгодження інтересів та досягнення цілей економічного розвитку. Регуляторну політику можна розглядати у широкому розумінні, як фактично всі форми реалізації державної політики в цілому та у вузькому розумінні, як напрям політики держави, спрямований на вдосконалення господарських та адміністративних відносин у сфері господарювання.

Висновки. Організаційно-економічний механізм регуляторної політики – це сукупність нормативно-правових актів, що визначають принципи, форми, методи її проведення та системи зв'язків між регуляторами, об'єктами і суб'єктами регулювання із приводу вибору цілей регуляторної політики та засобів їх досягнення, що ґрунтуються на певній економічній концепції та забезпечують структурно визначену послідовність комплексу дій, які ведуть до розв'язання конкретної задачі або досягнення поставленої цілі. Таке визначення відображає як сутнісні характеристики, так і функціональне призначення цієї категорії. Запропоноване визначення дозволяє обрати у якості методологічної основи дослідження цієї категорії синергетичний підхід. У подальшому методологія буде окреслювати коло питань, на які покликана надати відповіді теорія, визначати принципи на яких ґрунтується економічна теорія, впливати на інтерпретацію прогнозованих та отриманих результатів.

Література.

1. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. Избранные произведения /М.Вебер. – М.:Прогресс, 1990. – 806 с.
2. Козер Л. Функции социального конфликта [Электронный ресурс] /Л. Козер. – Режим доступа: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/kozer.html>
3. Парсонс Т. Система современных обществ. /Т. Парсонс. – М.: Аспект-Пресс, 1997. – 270 с.
4. Дзарасов С. Производственные отношения и хозяйственный механизм /С. Дзарасов// Экономические науки. – 1979. – № 1. – С. 30- 38.
5. Абалкин Л. Сущность, структура и актуальные проблемы совершенствования хозяйственного механизма /Л. Абалкин// Экономические науки. –1978. – № 8. – С. 33-44.
6. Черняк В. Управление развитием экономических отношений. / В. Черняк// Экономические науки. – 1978. – №9. – С. 41-48.
7. Кошкин В. О структуре хозяйственного механизма / Кошкин В., Гайдар Е.// Экономические науки. – 1979. – №7. – С. 31–38.
8. Економічний словник-довідник / [За ред. С. В. Мочерного]. – К.: Феміна, 1995. – 368 с.
9. Економічна енциклопедія: у 3 т. / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.:ВЦ «Академія», 2000-2002. – 355 с.
10. Путятін Ю.О. Фінансові механізми стратегічного розвитку та управління розвитком підприємства [Текст]: монографія /Ю.О. Путятін, О.І. Пушкар, О.М. Тридід. – Х.: Основа, 1999. – 488 с.
11. Мочерний С.В. Економічна теорія: підруч. / С.В. Мочерний. – К.: Знання, 1999. – 292 с.
12. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 3-6.
13. Поленчук В.М. Економічний механізм розвитку підприємств у історичному досвіді ринкових трансформацій / Поленчук В.М., Наумова О.Б.// Економічні інновації. – 2011. – Вип.45. – С. 192-199.
14. Амбросов В.Я. Зібрання наукових праць. Економічні умови відтворення сучасних агроформвань. / В. Я. Амбросов. – Х.: ННЦ ІАЕ, 2010. – Т. 5. – 477 с.
15. Латинін М.А Теоретичні підходи щодо визначення механізму державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.academy.gov.ua>
16. Красноручький О.О. Управління збутом продукції аграрних підприємств: теорія, методологія, практика [Текст]: автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / Красноручький Олександрович ; Міжнар. ун-т бізнесу і права. – Херсон, 2013. – 36 с.
17. Бігдан О. Теоретико-методологічні основи економічного механізму екологізації аграрного виробництва [Електронний ресурс] /

Бігдан О. Ходаківська О. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/simpoz2/23.pdf>

18. Измаков С. Теория экономических механизмов (Нобелевская премия по экономике 2007 г.) / Измаков С., Сонин К., Юдкевич М. // Вопросы экономики. – 2008. – № 1. – С. 4-26.

19. Месель-Веселяк В.Я. Організаційно-економічні умови розвитку аграрного виробництва в Україні /В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – № 9. – 2010. – С. 3-12.

20. Клочко В.М. Організаційно-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності продукції АПК в умовах глобалізації /В.М. Клочко// Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. Вип. 85. – Харків: ХНТУСГ. – 2009. – С. 187-192.

21. Худавердієва В.А. Організаційно-економічний механізм підвищення ефективності аграрних підприємств / В.А. Худавердієва // Економіка АПК. –2009. – № 11. – С. 23-25.

22. Пономарев І.Ф. Методологічні основи і соціально-економічні передумови удосконалення організаційно-економічного механізму управління підприємством [Електронний ресурс] / Пономарев І.Ф., Полякова О.І. – Режим доступу: http://library.donntu.org/fem/vip69/69_09.pdf

23. Коваленко Є.О. Концепція формування організаційно-економічного механізму євроінтеграційної політики України [Електронний ресурс] / Коваленко Є.О. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_39_16.pdf.

Шибасва Н.В. Теоретичні підходи до визначення категорії «організаційно-економічний механізм»

Проаналізовано підходи щодо розуміння категорій «механізм», «господарський механізм», «економічний механізм», «організаційно-економічний механізм». Відзначено, що у зв'язку із багатоаспектністю зазначених категорій не існує єдності думок щодо їх тлумачення та співпорядкованості. Організаційно-економічний механізм, так само як і система категорій і законів політекономії, є абстракцією конкретної системи економічних відносин, але абстракцією, що має відмінний від системи категорій і законів політекономії зміст, який визначається її функціональною спрямованістю. Уточнено застосування категорій організаційно-економічний механізм стосовно регуляторної політики держави для подальшого використання цього терміну у дослідженні процесу формування та реалізації цього напрямку політики в аграрній сфері.

Ключові слова: механізм, господарський механізм, економічний механізм, організаційно-економічний механізм, регуляторна політика.

Шибаета Н.В. Теоретические подходы к определению категории «организационно-экономический механизм»

Проанализированы подходы к пониманию категорий «механизм», «хозяйственный механизм», «экономический механизм», «организационно-экономический механизм». Отмечено, что в связи с многоаспектностью указанных категорий не существует единства мнений относительно их толкования и соподчиненности. Организационно-экономический механизм, так как и система категорий и законов политэкономии, является абстракцией конкретной системы экономических отношений, но абстракцией, имеющей отличное от системы категорий и законов политэкономии содержание, которое определяется ее функциональной направленностью. Уточнено использование категории организационно-экономический механизм применительно к регуляторной политике государства. для дальнейшего применения этого термина в исследовании процесса формирования и реализации политики государства в аграрной сфере.

Ключевые слова: *механизм, хозяйственный механизм, экономический механизм, организационно-экономический механизм, регуляторная политика.*

Natalia V. Shibaeva. Theoretical approaches to understanding category «organizational and economic mechanism»

We analyzed the approaches to understanding categories: "mechanism", "economic mechanism", and "organizational and economic mechanism". It was noticed that due to their multidimensionality there is no one opinion on their interpretation and subordination. Organizational and economic mechanism, similar to political economy's legislations and category system, is an abstraction of a particular economic relations system. But it is a different abstraction from the political economy's legislations and category system, it has different content, that is being determined by its functional orientation. We clarified the use of term organizational and economic mechanism with respect to regulatory policy for the further use of the term in the study of the process of formation and implementation of state policy in the agrarian sector

Key words: *mechanism, economic mechanism, Organizational and economic mechanism, regulatory policy.*

Рецензент – *Онегина В.М., д.е.н., профессор*